

vu: Danny Bauwens
Vakekerkweg 43
9990 Maldegem

Bos & Hei

tijdschrift afdeling Natuurpunt: Maldegem – Knesselare
Verschijnt 4 x jaar ♦ jaargang 1 ♦ nummer 4 ♦ 15 december

Uit de redactie.

De laatste en de eerste zou je het kunnen noemen. De laatste nieuwsbrief van het eerste jaar als afdeling en de eerste onder de naam Natuurpunt. Wanneer U dit in uw bus krijgt zal de fusie definitief zijn. Maar hierover leest U meer in “nieuws uit de streek” , hier kunt U ook een kort verslag over de algemene vergadering lezen.

Verder hebben we er een thema nummer over beheer van gemaakt. De verschillende reservaten met hun specifieke beheer komen hier aan bod.

Hierbij mag ik zeker het beheersweekend van het eerste weekend in februari niet vergeten.

Naast de gewone kalender hebben we er een jaarkalender in gestoken. Hiermee kunt U uw eigen agenda al bijvullen met onze activiteiten. We moeten er wel bij zeggen dat deze zeker nog niet volledig is.

Wat mij nog rest is U in naam van de redactieploeg en het voltallig bestuur een vrolijk kerstfeest en gelukkig nieuwjaar wensen. Mag 2002 een groen en milieubewust jaar worden.

De redactieploeg.

HEIDEBEHEER

De heide is een vegetatietype dat in onze streken door de mens in stand wordt gehouden. Hiervoor bestaan verschillende beheersmethoden. Hieronder volgt wat meer uitleg over deze technieken.

Branden

Om heidevegetaties te verjongen werd de heide soms afgebrand. Vroeger gebeurde dit vaker dan nu. We vinden deze maatregel echter niet aangewezen omwille van de niet geringe nadelen die eraan verbonden zijn. Zo is er het risico dat de heide niet goed meer regenerereert en/of dat grassen zoals Pijpenstrootje sterk gaan toenemen. Bovendien is deze maatregel negatief voor allerlei bodembewoners. Vlinders bijvoorbeeld die als ei, rups of pop aanwezig zijn in de strooisellaag worden vernietigd. Ook Levendbarende hagedis ondergaat dit lot bij branden van de heide. Wanneer het branden wel resulteert in een sterke verjonging van de heide, dan is het resultaat een uniforme, gelijkjarige heidevegetatie. Aangezien we geen homogene heide nastreven, is afbranden geen geschikte methode voor onze heidereservaten.

Begrazen

Het meest zinvolle beheer van heiden is ongetwijfeld begrazing. In het verleden kwam begrazing in de heide frequent voor en zorgde onder andere dit beheer voor het voortbestaan ervan. Ook de heiden in de Noord - Vlaamse veldgebieden werden intens begraasd.

Begrazing zorgt voor een regelmatige verjonging van de heidevegetatie. Het grote voordeel hierbij is dat de begrazing niet overal even frequent en even intens gebeurt. Dit resulteert in een rijk gevarieerde heide met een afwisselende leeftijdsopbouw en vaak een grotere soortenrijkdom. Naast verjonging van de heidevegetatie is begrazing nuttig om vergrassing en spontane verbossing tegen te gaan en om de strooisellaag op te ruimen.

Bij begrazing van heide wordt meestal gedacht aan het gebruik van schapen. Toch wordt de voorkeur gegeven aan runderen. Nadelen van praktische aard bij schapenbegrazing zijn het arbeidsintensieve karakter ervan (schapen hebben relatief veel nood aan verzorging) en de duurere afrasteringen. Bovendien zijn de resultaten bij begrazing met runderen eigenlijk beter. Doordat er een afwisseling ontstaat tussen graasplekken, rustplekken en paden neemt de heterogeniteit in het vegetatiepatroon toe. Bovendien blijken schapen niet zo goed in staat te zijn om pijpenstrootjesbulten af te grazen. In dat geval wordt de heide zelf geprefereerd en wordt het pijpenstrootje gespaard. Daardoor zijn schapen

niet altijd in staat om vergrassing van heidevegetaties tegen te gaan. Ook bij begrazing met paarden zijn er gunstige resultaten, zeker wanneer dit in combinatie gebeurt met runderen. Primitieve runderrassen zoals Galloways voldoen prima voor de begrazing van (voedselarme) bos- en heidevegetaties. Voorwaarde voor deze beheerstechniek is wel dat de oppervlakte voldoende groot is.

De bezetting is afhankelijk van de productie, maar vooral op zeer droge, schrale heidevegetaties zal de graasdruk laag moeten zijn. Ook omwille van het gevaar van afsterven van oudere heidevegetaties zal er best niet te intensief begraasd worden. Wanneer gestart wordt met de begrazing van door Pijpenstrootje vergraste heiden is een intensievere graasdruk aangewezen, vooral in de lente en de zomerperiode. Soms blijken runderen in het najaar ook bramen te begrazen, zodat de verbraming in open bossen kan worden teruggedrongen in het voordeel van meer wenselijke vegetaties. Bij een herstelbeheer van heidevegetaties kan zelfs een gefaseerde schokbegrazing (intensieve begrazing gedurende korte tijd) interessant zijn. In het natuureservaat Maldegemveld zal in de toekomst onder meer deze methode toegepast worden.

Maaien en kappen

Wanneer de oppervlakte te klein is om extensieve begrazing te kunnen toepassen of om een andere reden begrazing niet mogelijk is, vormt maaibeheer een alternatief. Ook voor sommige uiterste waardevolle vegetaties kan een aanvullend maaibeheer aangewezen zijn. Aandachtspunten hierbij zijn de afvoer van het maaisel en de bodemverdichting bij gebruik van zwaar materiaal. Vooral voor de kwetsbare natte heischrale graslanden zal daarom beter gewerkt worden met bosmaaier of maaibalk in plaats van met een klassieke tractor. Speciale kleine, lichtgewicht tractoren met brede banden zijn eveneens geschikt. Een aantal terreinploegen van Natuurpunt beschikt over dergelijke machines voor het maaibeheer op erg kwetsbare plaatsen. Verder leidt het maaien van grote oppervlakten in één keer tot vervlakking van de vegetatiestructuur en heeft dit een ongunstig effect op de aanwezige fauna.

Voor de verjonging van goed ontwikkelde, droge heidevegetaties met Struikheide wordt aangeraden om ongeveer om de 10 jaar te maaien. Afvoer van maaisel en strooisel bevordert de kieming van nieuwe planten. Om de ontwikkeling van monotone vegetaties te vermijden, wordt best selectief en gefaseerd gemaaid. Om spontane verbossing tegen te gaan wordt boomopslag best (niet overal!) weg gekapt.

Het maaien van natte heiden met dophei is minder noodzakelijk, maar kan plaatselijk leiden tot meer variatie. Regelmatig maaibeheer (bv. jaarlijks) bevordert grazige soorten en zal een evolutie naar heischraal grasland doen optreden, wat eveneens heel waardevol kan zijn.

De omvorming van een vergraste heide naar een droge of natte heidevegetatie kan slagen door tijdelijk intensief te maaien totdat de heide gaat toenemen, om vervolgens opnieuw minder frequent te maaien.

Voor de verjonging van heidevegetaties wordt best in het voorjaar gemaaid. Wanneer het de bedoeling is vergrassing met Pijpenstrootje te doen afnemen, wordt beter in de late zomer (augustus), vlak voor de zaadvorming gemaaid.

Plaggen

Plaggen is het historische beheer van de heide in de Kempen en gebeurde in functie van het potstalsysteem en de bemesting van het akkerland. Deze gebruiksvorm kwam historisch gezien niet voor in de heiden van de Noord-Vlaamse veldzone. Wel werden plaggen gebruikt als brandstof.

In het huidige natuurbeheer is het plaggen een zinvolle maatregel. Door het verwijderen van de bovenste humuslaag ontstaan immers geschikte omstandigheden voor de kieming van tal van heidesoorten vanuit de zaadbank. In natte heide wordt na plaggen de successie opnieuw ingezet met de typische pionierssoorten zoals Kleine zonnedauw, Blauwe zegge en Moeraswolfsklauw. In droge heide kan Struikhei massaal gaan kiemen na plaggen, terwijl het verwijderen van de sliblaag in en rond vennen een gunstig milieu schept voor bijvoorbeeld Oeverkruid en Grondster.

Het plaggen kan zowel op kleine schaal als op grotere schaal toegepast worden. In het eerste geval kan het plaggen twee bedoelingen hebben, namelijk experimenteel enkele vierkante meter plaggen om te weten of er kieming van heidesoorten volgt vanuit de zaadbank of het plaggen in natte heidevegetaties om de successie te laten herbeginnen waarbij typische soorten als Kleine zonnedauw en Moeraswolfsklauw het resultaat zijn. Op grotere oppervlakte wordt plaggen toegepast om vergraste heidevegetaties te herstellen en vooral om nieuwe heide te laten ontwikkelen. Vooral Struikhei en Dophei regenereren vanuit de zaadbank. In dat laatste geval volgt het plaggen meestal op het verwijderen van ecologisch minder waardevolle bosaanplanten. Doordat hier (nog) geen interessante heidefauna voorkomt, is er weinig risico voor nadelige gevolgen van het grootschalig plaggen. het plaggen van kleine oppervlakten (hooguit enkele

m²) kan manueel Het op grote schaal plaggen van actuele heideterreinen zou ongetwijfeld wél erg ongunstig zijn voor de heidefauna.

Plaggen is echter zwaar, moeilijk en arbeidsintensief werk. Bij het ontwikkelen van grotere oppervlakten heide wordt machinaal gewerkt. Hierbij wordt de bovenste humuslaag afgegraven met een kraan die voorzien is van een gladde schop/ongetande graafbak. Hoe langer de arm van de kraan, hoe minder er over en weer moet worden gereden om het afgegraven materiaal opzij te zetten. Anderzijds laat kleiner materiaal toe om fijner te werken. En ook dit laatste is erg belangrijk. Al te snel is niet alleen de bovenste humuslaag afgegraven, maar wordt ook de onderliggende zaadbank mee verwijderd. Te diep plaggen heeft met andere woorden een onherroepelijk verlies van de aanwezige potenties tot gevolg! Het plaggen moet dus met voldoende omzichtigheid en deskundigheid gebeuren. Wanneer het werk uitbesteed wordt, is de aanwezigheid van de beheerder bij de uitvoering van de werken noodzakelijk om aanwijzingen te geven en om tijdig te kunnen bijsturen.

Heideherstel

Aangezien zowel droge als vochtige heiden en hun pioniersvegetaties een erg bedreigd habitat vormen, dient het herstel van vroegere heiden nagestreefd te worden. Verschillende heidesoorten vormen zaadbanken, dus is de regeneratie van deze heiden reëel op voorwaarde dat er ook effectief een zaadbank aanwezig is én er kiemingsmogelijkheden zijn. In de praktijk betekent dit dat voornamelijk beboste percelen in aanmerking komen, na kaalkap, verwijderen van het strooisel en eventueel plaggen. Vooral actueel minder waardevolle naaldhoutbestanden of berkenopslag kunnen op deze manier aan natuurwaarde winnen.

Door de veel intensievere bodembewerking zijn de mogelijkheden voor heideherstel op voormalige akkers veel beperkter. Hier kan soms wel een schraal grasland ontwikkeld worden onder een intensief maaibeheer en eventueel na afgraven van de voedselrijke top laag.

Beheerswerken

In het reservaat “Maldegemveld” steunen voorlopig nog alle beheerswerken op mankracht. Het eerste weekend van februari gaat er een groot beheersweekend door. Dit kan voor u een eerste kennismaking zijn met het reservaat “Maldegemveld” en zijn beheerswerken.

Kanaalreservaat te Knesselare

Het kanaalreservaat te Knesselare dateert reeds van 1989, daar werd in vorige edities van Bos & Hei reeds uitvoerig op ingegaan. Dat deze kanaalbermen een grote ecologische betekenis hebben werd in '79 door de Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen reeds onderstreept toen een studie werd gemaakt naar aanleiding van eventuele verbredingswerken tot 2000 ton. Quercus, de voorganger van Natuurreservaten Maldegem-Knesselare, was reeds langer geïnteresseerd om een stuk kanaalberm te beheren. In '89 is dit dan gebeurd voor de bermen te Knesselare via een omweggetje langs de Vrije Lagere school te Knesselare die dit toen als schoolreservaat beschouwden. Er is veel gebeurd in die lange periode van beheren.

Kappen en maaien, het beheer van de beginjaren.

De ecologische waarden van deze kanaalbermen gingen in de jaren 80, zoals overal in Vlaanderen, snel achteruit. Vooral verbraming en oprukkend struikgewas concurreerden met de schrale begroeiing van talud, jaagpad en bovenberm. De toenmalige beheerders voerden nog nauwelijks beheer uit en beperkte zich eigenlijk tot distelverdelging omdat dit wettelijk is voorgeschreven. Als er al maaiwerk werd toegepast dan was dit beperkt tot de bovenberm om verkeerstechnische redenen. Het maaisel bleef liggen en werkte verrijking nog in de hand. Het is ook in die periode dat de Roodborsttapuit langs deze bermen is verdwenen, een vaststelling die geldt voor praktisch de gehele lengte van het kanaal Gent-Brugge. We kenden toen ook nog de rage tegen het perenvuur. Een boomsoort die hier het slachtoffer van werd was de meidoorn. Hierdoor zijn langs het kanaal geen oude meidoorns meer te vinden. De schaarse doornige vertegenwoordigers uit onze plantenwereld zijn de sleedoorn en egelantier. Vroeger moest ook de sleedoorn en alle struikgewas op de oeverzone verwijderd worden omdat ze het zicht voor de schepen konden belemmeren. Van meet af aan werd dit ons duidelijk gemaakt. Meermaals werden we geconfronteerd met omgewaaide struiken die zich verankerd hadden op de stenige oevers. Gelukkig konden we na enkele jaren rekenen op de tegemoetkoming van AWZ, (Administratie van Waterwegen en Zeewezen), de opvolger van het vroegere Bruggen en Wegen, die in een grootscheepse onderhoudsbeurt om alle overhangend hout te verwijderen langs het gehele kanaaltraject de door ons beheerde percelen een éénmalige keer meenamen. Wij profiteerden bovendien van het verwijderen van heel wat bramen zodanig

zelfs dat het jaagpad van de rechteroever vanaf Knesselarebrug tot aan de brug van St.Joris volledig werd vrijgemaakt, een actie die vooral door de wandelaar werd gemaakt. Die ingreep is er echter vooral gekomen onder druk van de jagers omwille van schadeclaims vanuit de landbouw. De verdelging van konijnen met het fret kon niet meer efficiënt gebeuren door de overvloedige aanwezigheid van bramen. Al bij al had de verwijdering zeer positieve effecten op de lagere begroeiing. Dit hebben we vooral gezien op de stenige oever en het jaagpad waar wit vetkruid, poelruit, stijf barbarakruid, blauw glidkruid en riet duidelijk zijn toegenomen. De toename van het riet is reeds voldoende gebleken voor de terugkeer van de kleine karekiet en een toename van de bosrietzanger. Het aantal broedparen van kneu en grasmus, die voortaan de linkeroever als hun broedstek nemen, verminderde daarentegen.

Schapenbegrazing, het beheer van de nabije toekomst.

Het verwijderen van distels en het in toom houden van oprukkende bramen was in de beginjaren een zeer intensief karwei dat eigenlijk ons vooropgesteld beheer van perceelsgewijze periodiek maaien dwarsboomde. Daar zijn we eigenlijk bijna nooit toe gekomen behalve op één bescheiden stukje dat van in de beginperiode duidelijk beter was dan elders. Dat resulteerde in een toename van vooral wilde tijm, Jacobskruiskruid, St. Janskruid en knolboterbloem. De eerste twee soorten wasplaten nl de zwartwordende wasplaat en het sneeuwzwammetje deden hun intrede. In 1997 zijn we over een lengte van 300m bij wijze van proef gestart met schapenbegrazing. Dit had meteen positieve resultaten: een sterke toename van reukgras, het verminderen van distels en brandnetel en vooral het minder arbeidsintensief beheren. De sensibiliseringscampagne van Natuurreservaten vzw in 1999 rond de natuurhistorische en botanische waarden van het kanaal heeft alvast heel wat positieve nagalmen. Zo is het kanaalreservaat te Knesselare niet langer het enige reservaat in beheer. Andere afdelingen zijn erin geslaagd om ook delen in beheer te nemen. Bovendien worden de bovenbermen door AWZ beheerd zoals het hoort. Wij zijn de gelukkige beheerders van zowel de volledige rechter- als linkeroever te Knesselare. Bovendien werken we grensoverschrijdend want een paar honderd meter te St. Joris nemen we ook onder onze hoede. Deze berm, heraangelegd bij de rechtekking van het kanaal te Beernem is zeer voedselarm en botanisch zeer rijk. Daar is o.a. een gezonde populatie aanwezig van icarus- en bruin blauwtje. De roodborsttapuit wordt er bij doortrek gezien en er groeien reeds een 4-tal wasplaten. Ook de gele knotszwam en ruige aardtong, die vaak als begeleiders bij zulke

paddestoelen worden aangetroffen zijn reeds van de partij. De volledige rechteroever is thans door AWZ afgerasterd voor schapenbeheer. Dit is een tegemoetkoming die wij ten zeerste waarderen. De wandelaar heeft toegang via klaphekken. Honden zijn evenwel niet toegelaten. Momenteel grazen er perceelsgewijs een 25-tal schapen. Ze moeten in eerste instantie de verruiging een halt toeroepen. Later zal dit aantal gevoelig teruggeschroefd worden om een extensief beheer te bekomen. Twee geiten moeten vooral de heropschietende bramen te lijf gaan. Dat het gras buiten het reservaat altijd groener en allicht ook smakelijker is heeft de conservator een paar maal mogen ondervinden. Elk gaatje in de afrastering werd door de grazers te baat genomen om ook andere regionen te verkennen. Intussen werden ook een tweetal informatieborden aangebracht. Een doorn in het oog is nog altijd het sluikstort, vooral tussen Knesselarebrug en de zwaikom langs de openbare weg. De conservator doet hierbij ook een oproep aan ieder die het reservaat bezoekt of er passeert om eventuele onregelmatigheden te melden. Bijvoorbeeld gebeurt het wel eens dat schapen zich vastlopen in de bramen of dat een hek is blijven openstaan of dat er wordt gesluikstort. Ook enige hulp op beheersdagen wordt zeer gewaardeerd.

Info : Etienne Vanaelst, 09.374.59.86

Etienne Vanaelst

Natuurbeheer in bosreservaten

Natuurbeheer komt jammer genoeg vaak overeen met het in stand houden of optimaal ontwikkelen van kleine natuureilandjes waar het volle natuurgeweld slechts ten dele zijn gang kan gaan. Dat betekent concreet dat hier en daar moet bijgestuurd worden voor een maximale natuurontwikkeling. Randeffecten van kleine bospercelen zoals bijvoorbeeld vermessing, inwaai van pesticiden of verlaagde grondwatertafel te wijten aan landbouwpraktijken op aanpalende percelen, kunnen slechts moeilijk ongedaan gemaakt worden. Ook permanente inzaai van exotische boomsoorten uit naburige bospercelen is een kwaal van kleine bosreservaten die toch ook de nodige aanhoudende beheersinspanning vergt. Nog zo een schaaffect, maar dan op regionaal niveau is verzuring en stikstofuitval met bijvoorbeeld massale braamopslag tot gevolg, wat in het Torrebos duidelijk waarneembaar is. Hiertegen ben je als conservator volkomen machteloos.

Precies omwille van de schaarste aan waardevolle natuurrelicten moeten we er een punt van maken die op een creatieve en consequente manier te vrijwaren of te ontwikkelen. Hoe mooi de herfstkleuren en de kroon van een Amerikaanse eik ook zijn, in onze bosreservaten brengt hij een regelrechte ecologische verarming met zich mee. In het Torrebos is mooi te zien dat zomereiken al snel overschaduwd worden en afsterven (de enkele gerooide Amerikaanse eiken laten vrij grote open plekken achter). Bovendien is het aantal insecten dat met Amerikaanse eik geassocieerd is beduidend kleiner dat met zomer- of wintereik. Dan is de beheersrekening vlug gemaakt. Amerikaans eikenhout is minder duurzaam en daarom ook minder waard dan dat van zijn inheemse tegenhanger. Staan de eiken in kwestie echter goed bereikbaar langs de bosrand, dan kunnen ze toch zonder al te veel schade gerooid worden en te gelde gemaakt, dit uiteraard met het oog op aankoop van omliggende percelen. Is dat niet zo, dan worden ze geringschorst op 3 à 4 meter hoogte waardoor ze afsterven en dikwijls op die hoogte afkraken, zodat de onderste stam jarenlang bruikbaar blijft voor holbewonende vogels. Zo staan er momenteel in het Torrebos drie Amerikaanse eiken een stille dood te sterven, heel wat stiller alvast dan de vijf gerooide die met een zware klap tegen de grond gingen.

Reservaten worden beheerd in functie van een theoretisch streefbeeld, hetgeen impliceert dat men het terrein kent of leert kennen door middel van inventarisatie (het aanleggen van lijsten met alle soorten dieren en planten

die er voorkomen) of door middel van proefvlakken, waarbij kleinschalig uitgetprobeerd wordt waartoe een bepaald beheerswerk kan leiden. Inherente natuurwaarden kunnen afgeleid worden uit geomorfologische aspecten, nabijgelegen natuurgebieden en (cultuur)historische gegevens. Wat vroeger mogelijk was moet dat nu nog zijn en heeft misschien zelfs zijn sporen nagelaten onder de vorm van een zaadbank, die door afplaggen en ondersteunend beheer terug tot leven kan geroepen worden. Dit streven naar het verleden of beter naar de vroegere toestand wordt soms verkeerd geïnterpreteerd als een misplaatste melancholie die letterlijk niet meer van deze tijd is. Het moet echter veeleer gezien worden als de beste garantie op lange termijn voor een stabiel ecosysteem dat optimaal is aangepast aan de lokale omstandigheden. De geschiedenis van het Torrebos, Burkel en Drongengoed bijvoorbeeld is vrij goed te achterhalen tot in de Middeleeuwen, maar op perceelsniveau wordt dat natuurlijk soms een stuk moeilijker. De geschiedenis van Burkel is er één van heideontginning vanuit de omwalde proosdijhoeve van Papinglo langs de Aalterbaan, op de top van de getuigenheuvel vroeger 'Cleythil' genaamd. De heide werd door lange dreven opgedeeld in rechthoeken en vervolgens voor landbouw geschikt gemaakt door afplaggen. Maar op sommige plaatsen lag allicht eeuwenlang bos, eerder dan heide. De bossen rond Papinglo bijvoorbeeld waren dicht begroeide bossen, terwijl de bossen te Burkel minder dicht begroeid waren, zogenaamd magere bossen. De bosontginning en dan met name van het Burkelbos was tot het begin van de twintigste eeuw een belangrijke bron van inkomsten door verkoop van hout, bladgrond en bezems van voornamelijk berkentwijgen, maar ook uit brem of struikhei. Niet zonder reden heeft men Kleit het bezembindersdorp genoemd.

Op basis van die kennis, die voor een stuk ook theoretisch kan zijn (bvb. kennis van soortgelijke terreinen) komt men tot een definitie van de beoogde natuurwaarde, die dan wordt vastgelegd in een beheersplan. Dat is werk voor beroeps, vandaar dat het beheersplan van het Torrebos werd opgesteld door Tom De Beelde van het nationaal secretariaat. Het beheersplan moet vervolgens door een administratieve administratieve molen, waarbij alle bevoegde diensten (bvb. Bos en Groen, Arohm, ...) hun advies geven om finaal tot een soort goedgekeurd werkdocument en reservaatserkenning te komen, waarbij werken gestipuleerd in het beheersplan of werken nodig om tot het gewenste streefbeeld te komen niet langer vergunningsplichtig zijn. Het beheersplan van het Torrebos bvb. werd in juli vorig jaar ingediend en is nog steeds niet goedgekeurd.

Het Torrebos staat te boek als een zuur eiken-berkenbos, met tijdens de winter een 'valse' hoge watertafel tengevolge van de dagzomende klei (die aan de basis ligt van de erosiebestendige getuigenheuvel). Het beheer zoals beschreven in het beheersplan is er in de eerste plaats gericht op herstel. Dit houdt in dat we er naar streven de oude dichtgestorte vlasrootput uit te diepen en exotische boomsoorten te verwijderen (Amerikaanse eik en Amerikaanse vogelkers of bospest, maar ook fijnspar en Douglasspar en dominante stukken grove den). Het bos wordt toegankelijk gehouden door tweemaal per jaar het wandelpad te maaien en sluikstort-afval te verwijderen. In dat kader worden ook de tot sluikstorten uitnodigende bramen in de bosrand tijdens de winter gemaaid langs de bosrand. Plaggen van een stuk adelaarsvaren gaf geen aanleiding tot struikheide, hetgeen meer vragen oproept dan beantwoordt. Waar struikheide zowel in het Drongengoed als in Burkel frequent waar te nemen is langs dreven, is dat niet of nauwelijks het geval langs de dreven tussen Burkel en Drongengoed. Anderzijds werd spontane kieming van struikheide vastgesteld op een perceel met omgewaaide dennen in de onmiddellijke nabijheid van het Torrebos. Mogelijks was het proefperceel te klein om veel licht toe te laten tot op de bodem (een absolute vereiste voor kieming van struikheide) of misschien is het bos te klein om echte overlevingskansen te bieden aan struikheide zoals gesuggereerd wordt in het boek 'Bossen van Vlaanderen'. Maaien van de bosrand daarentegen heeft een duidelijk positieve invloed op de ontwikkeling van valse salie. Verder wordt getracht de sterke en karakteristieke punten van het bos meer te ontwikkelen. Soorten typerend voor oude bossen zoals kruipend zenegroen, salomonszegel, tormentil en tweestijlige meidoorn worden in de watten gelegd, maar we denken natuurlijk in de eerste plaats aan de rijke vertegenwoordiging van paddestoelen, waartoe al te dikke strooisellagen eenmalig werden verwijderd en waarbij dood hout zal blijven staan of liggen waar het staat of ligt. De positie van de nogal agressieve (en niet volkomen inheemse) gewone esdoorn zowel als die van tamme kastanje met zijn dichte strooisellaag is in dit alles nog niet helemaal duidelijk. Op langere termijn wordt uiteraard gestreefd naar een uitbreiding van het Torrebos tot een verbinding tussen Drongengoed en Burkel, waarbij in wezen drie verschillende landschapstypes worden gecombineerd: het beschreven eiken-berkenbos (met verjonging, dood hout en open plekken), het essen-olmenbos voornamelijk langs de Splenterbeek (Burkel) met plaatselijk enkele open heidebospercelen en een halfopen landschap er tussenin met

het voor Kleit zo karakteristieke drevenpatroon, met extensief begraasde weiden en spontane verbossing en geleidelijke bosovergangen.

Dirk Develter

Beheersweekend 01-02-03 / 02 / 02

Sinds enkele jaren organiseert Natuurpunt beheersweekends in hun grotere reservaten, bekend voorbeeld de “Zwarte beek”. Vanaf 2002 neemt men er het reservaat “Maldegemveld” er ook bij. In het eerste weekend van februari gaan deze beheersdagen er voor de eerste keer door. Hieraan neemt een trouwe ploeg mensen deel die van overal uit Vlaanderen komen. Op vrijdagavond worden ze verwacht in de jeugdherberg “Die Loyale” te Maldegem, waar ze tijdens het weekend zullen overnachten. Als kennismaking zal hier een voorstelling van het “Maldegemveld” en de lokale afdeling gegeven worden. ’s Morgens vertrekken deze mensen naar het reservaat om er een dagje te werken en een eerste indruk van het reservaat op te doen. Op zondag vinden er een reeks geleide wandelingen plaats door het gehele gebied.

Als lid van Natuurpunt, afdeling Maldegem-Knesselare kunt U natuurlijk ook deelnemen aan dit weekend. Voor alle info kunt U terecht bij de beide conservators: Kurt De Kesel tel 09 374 71 16, Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Onder de loep van bos en hei :

Moeraswolfsklauw (*Lycopodium inundatum*)

Wolfsklauwen zijn overblijvende, wintergroene sporenplanten. De stengels zijn liggend en ze vertakken gaffelvormig. Dit betekent dat elke stengel vertakt in twee. Vaak groeit echter één van de twee verder uit, zodat men toch de indruk heeft dat er hoofd- en zijstengels bestaan. Die hoofdstengel kruipt over de grond en hier en daar vormen er zich wortels. De zijstengels richten zich op. De bladeren zijn naald- tot schubvormig (bij bijvoorbeeld de moeraswolfsklauw). Ze staan in dichte rijen of spiralen op de stengel en bedekken elkaar dakpansgewijs. Wolfsklauwen bevatten alkaloiïden en zijn dus giftig.

Bij veel soorten ontstaan sporenaren of strobili aan het eind van de opgerichte zijstengels. Hierin worden de sporendoosjes of sporangia gevormd op de bovenkant van de dicht opeen zittende blaadjes. Deze verschillen vaak bijna niet van de gewone blaadjes. Soms zijn ze echter totaal verschillend van vorm en kleur. Bij moeraswolfsklauw staan ze iets wijder uiteen dan gewone blaadjes. De sporangia bevatten stoffijne, lichtgele sporen. Deze olierijke, waterafstotende sporen werden vroeger gebruikt als wondpoeder (bij doorligwonden) en om pillen droog te houden. Als 'heksenmeel' werd het licht ontvlambaar sporenpoeder gebruikt om rookwolken te produceren op het toneel. Ook voor proeven in de fysica worden deze sporen gebruikt om het ontstaan van buiken en knopen bij geluidsgolven aan te tonen.

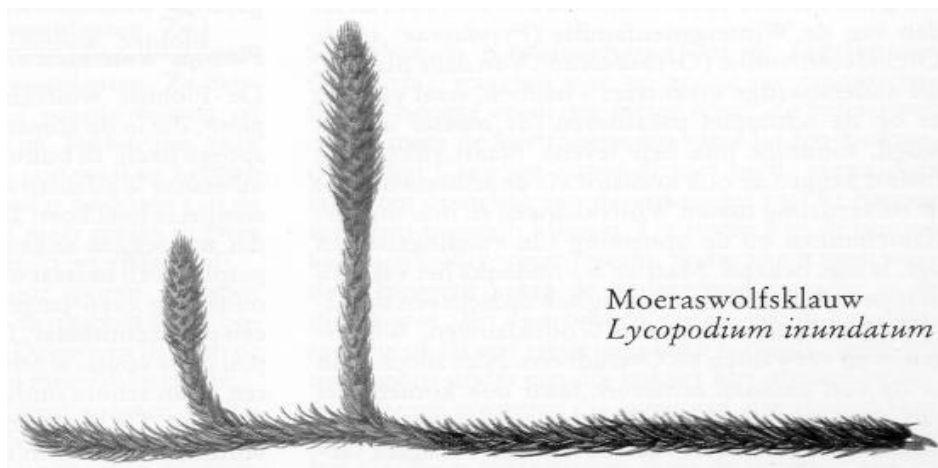
Sporen die door de wind zijn meegevoerd en op een geschikte plaats zijn terecht gekomen, gaan vaak voor enige jaren in rust. Daarna ontwikkelt er zich een kleine knolvormige voorkiem (prothallium) die kleurloos is en vaak ondergronds leeft. Dit prothallium leeft in symbiose met een mycorrhizaschimmel om zo de nodige voedingsstoffen te kunnen opnemen. Na verloop van tijd ontwikkelt het antheridia (mannelijke voortplantingsstructuren) en archegonia (vrouwelijke). Enkel onder vochtige omstandigheden kan bevruchting plaats vinden. De archegonia produceren citroenzuur dat de mannelijke zaadcellen aantrekt. Na bevruchting ontstaat uit het archegonium een nieuwe sporenplant.

Moeraswolfsklauw vormt een uitzondering op bovenstaande regels. Het kiemen van de sporen gebeurt namelijk zeer snel en het prothallium steekt grotendeels boven de grond uit zodat het met behulp van bladgroen aan fotosynthese kan doen. Een

mycorrizaschimmel is dus niet nodig. De vorming van antheridia en archegonia gebeurt binnen het jaar. Moeraswolfsklauw is dus een echte pioniersplant die vrij snel kan ontwikkelen. Na verspreiding van de sporen sterft de sporenplant grotendeels af. Aan de voet van de rechtopstaande, afgestorven stengels ontwikkelen zich knoppen die na de winter tot nieuwe plantjes kunnen uitgroeien.

Moeraswolfsklauw is, in tegenstelling tot andere wolfsklauwen in ons land, nauw gebonden aan natte terreinen, die 's winters vaak onder water staan. Hij staat bekend als een soort van natte heide, waar hij op open plekken groeit. Vaak zijn dit plagplaatsen of natte depressies. Dat deze pionierssoort zeer zeldzaam is geworden is te wijten aan het verdwijnen van de geschikte biotopen: natte heivelden. In onze streek is Moeraswolfsklauw recent (her)ontdekt in natte heidepercelen in het Leen en het Drongengoed, meer bepaald in het natuureservaat 'het Maldegemveld'.

Marc Schoonackers

Moeraswolfsklauw
Lycopodium inundatum

Nieuws uit de streek

De kogel is door de kerk ; de vzw's Natuurreservaten en Wielewaal slaan de handen in elkaar. In praktijk is dat nu al het geval en worden vergaderingen gezamenlijk georganiseerd, de respectievelijke nationale secretariaatswerkingen werden in elkaar geschoven, het medewerkersblad, de ledenlijsten, kortom heel de praktische organisatie is reeds min of meer gefusioneerd. De kers op de taart is de algemene vergadering op 8 december aanstaande te Brussel, waar een nieuw nationaal bestuur zal worden verkozen en waarmee de laatste twijfels finaal van tafel zullen worden geveegd. Op plaatselijk niveau wordt het Meetjesland van nu af aan volledig gedekt door Natuurpunt-afdelingen. Hierbij blijven de gemeentelijke opdelingen van de vroegere Natuurreservaten-afdelingen behouden, uiteraard als een Natuurpunt-afdeling, met samenwerking van alle geïnteresseerden en zowel voor leden van Natuurreservaten als leden van Wielewaal. Wielewaal Meetjesland bouwt in Eeklo, waar nog geen gemeentelijke afdeling Natuurreservaten bestond een nieuwe Natuurpunt-afdeling uit. Daarnaast wordt er een overkoepelende 'Natuurhistorische werkgroep Natuurpunt Meetjesland' opgericht. Deze is geïnspireerd op de activiteiten van en gedragen door de voormalige Wielewaal Meetjesland. In de schoot van die werkgroep functioneren een Plantenwerkgroep, een Paddestoelenwerkgroep, een Zoogdierenwerkgroep en een Vlinderwerkgroep. Het is de bedoeling dat deze werkgroep een eigen contactblad uitgeeft dat tweemaal per jaar zal verschijnen.

Onze afdeling Natuurpunt Maldegem-Knesselare hield op 26 oktober een algemene vergadering in de Hoogen Pad te Adegem. Was de vergadering niet goed aangekondigd, viel ze samen met een andere activiteit (alvast niet in M-K), het is een raadsel, maar blijkbaar houden algemene vergaderingen onze leden niet echt wakker. De afwezigen hadden nochtans ongelijk (los van de gemiste kennismaking, kans op inspraak of actieve deelname) want de paddestoelendia's van Marc Schoonackers mochten gezien worden.

Op deze algemene vergadering werd de balans gemaakt van het voorbije jaar en die valt als volgt samen te vatten. De overgang van Quercus naar een afdeling van Natuurreservaten is vrij vlot verlopen met o.a. een toename van het ledenaantal met ongeveer 10%. De bestuursploeg werd iets uitgebreid ten opzichte van vroeger, maar de takenverdeling blijft vooralsnog geconcentreerd bij enkele personen. Budgettaire bracht 2001 niet veel verandering. Voor volgend jaar wordt een grotere bijdrage aan het

reservatenfonds geprogrammeerd. Alle georganiseerde activiteiten waren inhoudelijk zeer geslaagd, maar het aantal deelnemers bleef dit jaar nog vrij laag. Zeer positief is de samenwerking met de school 'Virgo Sapientae' en met de lagere school van Kleit in het kader van het MOP (Milieu Ontmoetings Programma). Ook onze promotiestand op de braderie in de Noordstraat werd opgemerkt. Voor volgend jaar wordt gestreefd naar een doorgedreven aanzoeken van doelgroepen die niet per se met Natuurpunt vertrouwd zijn: scholen, KAV, De Bond,.. Met een goed uitgewerkte infostand hopen we vanaf februari volgend jaar op een meer professionele manier aan manifestaties allerhande te kunnen deelnemen.

De werking rond alle reservaten draait goed. In het Maldegemveld werd opnieuw een aankoop gerealiseerd van 2,55 hectare en er wordt onderhandeld voor verdere uitbreiding, dit alles uiteraard in het kader van het Life-project.

In Maldegem kwam de Gecoro-commissie voor de eerste maal bijeen teneinde een advies uit te brengen rond een voorstel tot Bijzonder Plan van Aanleg (BPA) voor zonevreemde sport- en recreatiebedrijven. Hierbij worden een aantal terreinen die momenteel niet als recreatiegebied staan ingekleurd op het gewestplan, maar wel al jarenlang als dusdanig worden gebruikt (soms gepaard met bouwvovertredingen), eenmalig voorgedragen voor opname in een BPA waarbij de bestaande toestand in feite wordt geregulariseerd. Een studie bureau heeft in samenspraak met het College van Burgemeester en Schepenen een selectie gemaakt van zonevreemde terreinen. Het kwam er eigenlijk op neer dat twee terreinen waarvoor het geen zin meer had niet werden voorgedragen en alle andere wel. Nu is het natuurlijk zo dat sportterreinen een grote sociale functie hebben die niet kan weggedacht worden, vooral trouwens voor kleine leefkernen als Middelburg. Dit mag er ons inziens echter niet toe leiden automatisch alle wantoestanden uit het verleden met de mantel der liefde te bedekken. Met name de mate van versnippering van sportterreinen moet bij elk dossier afzonderlijk in vraag kunnen gesteld worden en dan is vooral de opname van het tennisterrein 'Het Lobbeke' ons toch een doorn in het oog, los van de voor een stuk politieke voorgeschiedenis die buiten de Gecoro-commissie werd gehouden, maar die minstens evenveel ergernis of vragen opwekt. Binnen dezelfde leefkern en niet eens zover daar vandaan liggen de onderbezette gemeentelijke tennisterreinen en is er nog ruim voldoende plaats voor uitbreiding of voor een herlocalisatie van de sportclub (met clubhuis en al), waarbij de sociale functie niet in het gedrang komt en een verdere inkrimping van het landbouwareaal vermeden wordt. Maar goed als

zelfs de landbouworganisaties er geen punt van maken dat 5,5 hectare landbouwgrond finaal van bestemming verandert dan wordt het prediken in de woestijn.

Drie nieuwe tijdschriften.

Met de fusie verandert er ook het een en ander met de tijdschriften van Natuurreservaten en Wielewaal. Wat verandert er eigenlijk. U kunt U nu abonneren op drie tijdschriften.

De bladen Natuurreservaten en Wielewaal verdwijnen. Deze worden vervangen door twee andere bladen. Het huidige algemeen tijdschrift Natuurreservaten wordt nu Natuur.Blad. Dit richt zich naar alle leden en verschijnt vijf maal per jaar. Hierin vindt U alles wat te maken heeft met natuurbehoud en nieuws over de natuurgebieden. Vlot leesbaar maar toch met kennis van zaken, zo zou U het nieuwe blad kunnen omschrijven.

Wielewaal, dat zich toespitste op een publiek met een diepere kennis van de natuur, wordt vervangen door Natuur.Focus. Met dit blad zal iedereen die wat meer wil weten over beheer en natuurstudie aan zijn trekken kunnen komen. Wetenschappelijk onderbouwde artikels worden afgewisseld met publicaties over lopende projecten binnen de natuurgebieden. Dit verschijnt viermaal per jaar.

Oriolus, het blad voor de vogelliefhebbers blijft bestaan. Wel wijzigt de naam lichtjes, deze wordt nu Natuur. Oriolus. Hierin komt alles omtrent vogels aan de orde. Zeldzaamheden en speciale waarnemingen komen, naast nieuws over onderzoek en ringwerk, hierin aan bod. Dit verschijnt eveneens viermaal per jaar.

Wat mag dit kosten. Natuur. Blad krijgt U bij uw lidmaatschap van Natuurpunt voor 17.5 € Voor de beide andere bladen moet U een apart abonnement nemen. Voor Natuur.Focus is het abonnement 8.5 €. Voor Natuur.Oriolus betaalt U eveneens 8.5 € U kunt ook een totaal pakket bestellen, de drie tijdschriften samen. Hiervoor betaalt U dan 32.5 € en bespaart U 2.5 €. Iedere natuurliefhebber zal hiermee wel iets naar zijn gading vinden.

Activiteitenkalender

Za 29/12/01

Beheersdag in het natuureservaat “Het Militair domein”

Trefpunt: Het Jagershof, Drongengoedweg 11, Ursel

Start: 9.00 of 13.30u

Laarzen en werkhandschoenen

Info: Eric Blondia tel: 09 374 49 47

Za 19/01/02

Beheersdag in het natuureservaat”Het Maldegemveld”

Trefpunt: Einde toegangsreef reservaat,naast kasteel “Prinsenveld”

Urselweg, Maldegem-Kleit

Start: 9.00 of 13.30u

Info: Kurt De Kesel tel 09 374 71 16, Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Laarzen en werkhandschoenen

Vrij 01 Za 02 Zo 03/02/02

Beheersweekend in het natuureservaat”Het Maldegemveld”

Trefpunt: Einde toegangsreef reservaat,naast kasteel “Prinsenveld”

Urselweg, Maldegem-Kleit

Start: 9.00 of 13.30u

Info: Kurt De Kesel tel 09 374 71 16, Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Laarzen en werkhandschoenen

Zon 03/03/02

Boomknoppenwandeling in het natuureservaat “Het Torrebos”

Trefpunt: Burkelbloem,hoek Aalterbaan(richting Aalter),Torredreef
Maldegem-Kleit

Start:14.00u

Info: Dirk Develter 050 71 91 82

Laarzen gewenst

Dond 07/03/02

De variatie in het herkennen van diersporen, braakballen, vraat-sporen enz...

Trefpunt: inst. Virgo Sapienta, fietsingang Brielstr, Maldegem

Start: 19.00u

Info: Danny Bauwens

Jaarkalender 2002

Za 19/01/02

Beheersdag in het natuurreservaat "Het Maldegemveld"

Trefpunt: Einde toegangsdreef reservaat,naast kasteel "Prinsenveld"

Urselweg, Maldegem-Kleit om 9.00 of 13.30u

Info: Kurt De Kesel tel 09 374 71 16, Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Vrij 01 Za 02 Zo 03/02/02

Beheersdag in het natuurreservaat "Het Maldegemveld"

Trefpunt: Einde toegangsdreef reservaat,naast kasteel "Prinsenveld"

Urselweg, Maldegem-Kleit om 9.00 of 13.30u

Info: Kurt De Kesel tel 09 374 71 16, Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Zon 03/02/02

Landschapswandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zon 03/03/02

Mossenwandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zon 03/03/02

Boomknoppenwandeling in het natuurreservaat "Het Torrebos"

Trefpunt: Burkelbloem,hoek Aalterbaan(richting Aalter),Torredreef Maldegem-Kleit om 14.00u

Info: Dirk Develter 050 71 91 82

Zon 07/04/02

Voorjaarsbloeiers in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zon 05/05/02

OPEN NATUURDAGEN: Vroegmorgenwandeling

Trefpunt: Einde toegangsdreef reservaat,naast kasteel "Prinsenveld"

Urselweg, Maldegem-Kleit om 5.30u

Info: Kurt De Kesel tel 09 374 71 16, Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Zon 05/05/02

Vroegmorgenwandeling, zuidelijk Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 6.00u

Zon 02/06/02

Vroegmorgenwandeling, noordelijk Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg

Start: 6.00u

Vrij 28/06/02

Vleermuizentocht te Middelburg

Trefpunt: Hoek Polderken-Kloosterstr om 21.30u

Info: Danny Bauwens 050 71 35 88

Zon 07/07/02

Vlinderwandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zon 25/08/02

Planten en vlinders in het JNM-reservaat de kanaalberm te Knesselare.

Trefpunt: café de Reisduif, einde Hoekestraat te Knesselare om 14.00u.

Info: Etienne Vanaelst 09/374.59.86

Zon 01/09/02

Heidewandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zon 06/10/02

Europese vogelkijkdag in het natuurreservaat Maldegemveld.

Trefpunt:cafe 't Moorken, Urselweg Maldegem-Kleit 7.30u tot 11.00u

Steven De Bruycker tel: 09 372 44 87

Zon 06/10/02

Paddestoelenwandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zon 27/10/02

Paddestoelenwandeling Torrebos

Trefpunt: Burkelbloem,hoek Aalterbaan(richting Aalter),Torredreef

Maldegem-Kleit om 14.00.

Info: Dirk Develter 050 71 91 82

Zon 06/11/02

Najaarswandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zat 23/11/02

Beheersdag Torrebos

Trefpunt: Burkelbloem,hoek Aalterbaan(richting Aalter),Torredreef

Maldegem-Kleit om 9.00 en om 13.30.

Info: Dirk Develter 050/71.91.82

Zon 01/12/02

Winterwandeling in het Drongengoed

Trefpunt: Hoek Westvoorde-Drongengoedweg om 9.00

Zat 28/12/02

Beheersdag in het reservaat "Militair domein"

Trefpunt: Parking Jagershof om 9.00u of 13.30u

Info: Erik Blondia 09 374 49 47

Alle activiteiten die doorgaan op de eerste zondag van de maand zijn in samenwerking met het C.V.N., contactpersoon: Erik Blondia 09 374 49 47

Voor iedere activiteit is het aangewezen om laarzen of stevig schoeisel aan te trekken. Bij de beheersdagen brengt U best picknick en werkhandschoenen mee.

